

**MODERN MILITARY THREATS IN THE BALTIC-BLACK
SEA REGION AND COUNTERMEASURES**

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-645-4-8>

**THE RUSSIAN BLACK SEA FLEET AFTER THE LOSS
OF DOMINANCE (2022–2025): TRANSITION TO “MOSQUITO
FLEET” TACTICS, COASTAL MISSILE SYSTEMS AND UAVS –
ANALYSIS OF CHANGES AND RECOMMENDATIONS
FOR THE UKRAINIAN AND ROMANIAN NAVIES**

**ЧОРНОМОРСЬКИЙ ФЛОТ РФ ПІСЛЯ ВТРАТИ ДОМІНУВАННЯ
(2022–2025): ПЕРЕХІД ДО ТАКТИКИ «МОСКІТНОГО ФЛОТУ»,
БЕРЕГОВИХ КОМПЛЕКСІВ ТА БПЛА – АНАЛІЗ ЗМІН
І РЕКОМЕНДАЦІЇ ДЛЯ ВМС УКРАЇНИ ТА РУМУНІЇ**

Germanov Danila Vitaliyovych

*Cadet of Military Law Institute
of Yaroslav Mudryi National Law
University
Kharkiv, Ukraine*

Германов Даніла Віталійович

*курсант
Військово-юридичний інститут
Національного юридичного
університету імені Ярослава
Мудрого
м. Харків, Україна*

Kucherenko Nataliia Vasylivna

*Candidate of Geographical Sciences,
Associate Professor,
Leading Researcher
National University "Odesa Maritime
Academy"
Odessa, Ukraine*

Кучеренко Наталія Василівна

*кандидат географічних наук, доцент,
провідний науковий співробітник
Національний університет «Одеська
морська академія»
м. Одеса, Україна*

Ivaschenko Serhii Mykolayovich

*Senior Lecturer of the Military Law
Department of Military Law Institute
of Yaroslav Mudryi National Law
University
Kharkiv, Ukraine*

Івашенко Сергій

Миколайович
*старший викладач кафедри
військового права
Військово-юридичний інститут
Національного юридичного
університету імені Ярослава
Мудрого
м. Харків, Україна*

Починаючи з лютого 2022 р. Чорноморський флот Російської Федерації (ЧФ РФ) зазнав безпрецедентної в сучасній історії втрати морського домінування в закритому морському басейні. Вперше з часів Російсько-турецької війни 1768–1774 рр. російський флот не здатен здійснювати повноцінний контроль акваторії Чорного моря, проводити морську блокаду чи висадку великих десантів без значного ризику знищення. Станом на листопад 2025 р. ЧФ втратив флагманський ракетний крейсер «Москва», щонайменше три великі десантні кораблі, один підводний човен проекту 636.3, два сучасні малі ракетні кораблі проекту 22800 та низку інших бойових одиниць – загалом 24–28 одиниць знищено або важко пошкоджено, що становить 28–33% бойового складу флоту станом на 24.02.2022 [1; 2; 3, с. 11–14]. Вимушене перебезування основних носіїв крилатих ракет «Калібр» із Севастополя до Новоросійська та Феодосії, а також закриття Туреччиною проток Босфор і Дарданелли для військових кораблів РФ згідно зі ст. 19 Конвенції Монтре 1936 р. [4], остаточно унеможливило поповнення флоту великими бойовими одиницями. У відповідь командування ЧФ РФ здійснило доктринальну трансформацію: від концепції «синього моря» (blue-water navy) до асиметричної моделі, що ґрунтується на трьох стовпах: «москітному флоті» (малі ракетні та патрульні платформи); берегових ракетних комплексах як основні зони заборони доступу А2/AD; масовому застосуванню безпілотних літальних і надводних апаратів [5, с. 27–31; 6]. Актуальність дослідження зумовлена тим, що, попри значне послаблення, ЧФ РФ зберігає здатність завдавати ракетних ударів по критичній інфраструктурі України (до 60–80 «Калібрів» на місяць у пікові періоди 2025 р.) та створювати локальні загрози судноплавству в західній частині Чорного моря [7, с. 16]. Для України та її ключового регіонального союзника – Румунії розуміння характеру цих змін є критичним для планування власних ВМС на 2026–2030 рр. Метою тез є аналіз еволюції тактики Чорноморського флоту РФ у 2022–2025 рр. та розробка практичних рекомендацій для Військово-Морських Сил Збройних Сил України та Військово-морських сил Румунії щодо протидії новій російській моделі ведення бойових дій на морі.

Масштаб втрат Чорноморського флоту РФ за період повномасштабного вторгнення є найбільшим для російського ВМФ з часів Другої світової війни. За узагальненими даними OSINT-спільноти та розвідувальних органів держав-членів НАТО станом на 19 листопада 2025 р. безповоротно втрачено або виведено з ладу на термін понад 18 місяців щонайменше 27 бойових одиниць, зокрема один ракетний крейсер проекту 1164; один дизель-електричний підводний човен проекту 636.3; чотири великі десантні кораблі проектів 775 і 11711;

три малі ракетні кораблі/корвети проєктів 21631 та 22800; понад п'ятнадцять швидкохідних патрульних і десантних катерів [8; 16, с. 9]. Ці втрати становлять 31–34 % від загальної чисельності бойових кораблів і катерів ЧФ на початок 2022 р. і понад 40 % сумарної водотоннажності ударних платформ [10, с. 119; 17]. Починаючи з 2023 р. основну роль відіграли морські надводні дрони Magura V5/V6 та Sea Baby, які здійснили понад 50 підтверджених атак, а також протикорабельні ракети «Нептун» (модернізовані до дальності 400+ км у 2025 р.) і західні Storm Shadow/SCALP-EG та ATACMS. Ключовим фактором успіху стала тактика насичення (saturation attacks) одночасним залученням 8–15 дронів, що перевищувало можливості російських корабельних систем РЕБ і ЗАК ближньої оборони [11, с. 22–28; 18]. Руйнування базової інфраструктури та вимушена децентралізація також стали критичними: серія ударів високоточною зброєю по Севастополю (2023–2024) та Новоросійську (2025) призвела до втрати захищених стоянок і ремонтних потужностей. На кінець 2025 р. у Криму залишились лише другорядні об'єкти в Феодосії та Донузлаві, які не здатні забезпечити одночасне базування більше 12–15 бойових одиниць [14, с. 35–37; 19]. У підсумку до листопада 2025 р. ЧФ РФ втратив здатність вести наступальні операції відкритого моря та був змушений перейти до оборонної моделі, що спирається на берегову інфраструктуру та малі платформи.

«Москитний флот» як основа ударного потенціалу став першим стовпом: з 2023 р. Росія прискорила введення в стрій малих ракетних кораблів (МРК) проєктів 21631 «Буян-М» і 22800 «Каракрут», які можуть нести 8 крилатих ракет «Калибр»/«Оникс»/«Циркон» при водотоннажності менше 1 000 т. Тактика використання – короткочасні виходи з Новоросійська/Феодосії на 30–60 миль, пуск ракет і негайне повернення під прикриття берегових комплексів [6, с. 29–32; 22]. Берегові ракетні комплекси – «хребет» зони А2/AD – взяли на себе основну роль у нанесенні дальніх ударів після втрати корабельних носіїв «Калибрів»: «Бастіон-П» (ракета П-800 «Оникс»/ЗМ22 «Циркон», дальність до 800 км) – 5 батарей у Криму та Краснодарському краї; «Бал»/«Бал-Е» (Х-35У, дальність 260–300 км) – 4 батареї. У 2024–2025 рр. розгорнуто додаткові мобільні дивізіони на південному узбережжі Криму та в районі Анапи, що створило суцільну зону заборони доступу на відстані 300–500 км від берега [22, с. 11; 24]. Кораблі тепер виконують роль «другого ешелону», виходячи в море лише під «парасолькою» берегових ПКР. Типова тактика 2025 р. – комбінована атака: 5–8 «москитних» катерів + 15–25 БПЛА + пуск 4–8 «Ониксів» з берега для насичення української ППО. Таким чином, нова модель ЧФ РФ уже не прагне панування на морі, а створює

«гібридний щит» із трьох шарів (берег – малі кораблі – безпілотники), що дозволяє зберігати обмежену, але стійку здатність до ракетних ударів за мінімальних ризиків втрати великих платформ.

Для ВМС України ключовими є продовження стратегії «fleet in being denial» через знищення навіть малих платформ за допомогою Magura V7 та Toloka TLK-1000, розвиток власного «москітного флоту» (Island-class + нові турецькі/британські корвети + морські дрони) та створення постійної ударної групи БПЛА морського базування (Bayraktar TB3 з корветів ADA-клас) [11, с. 28–31]. Для ВМС Румунії та спільних зусиль з Україною пропонується провести спільні навчання з протидії «москітним» атакам (формат SEA BREEZE 2026), розгорнути румунські NSM (Naval Strike Missile) та українські «Нептун» у патрулюванні дельти Дунаю, створити спільну розвідувально-ударну систему на базі турецьких TB2/Акінци + румунських Watchkeeper/Puma, а також ініціювати перегляд режиму Монтре для введення сил НАТО після війни.

Отже, нова тактика має критичні обмеження: флот остаточно втратить можливість проводити морську блокаду, великі десантні операції та ефективно захищати власні комунікації, про що красномовно свідчать успішні українські атаки на Новоросійськ протягом 2025 року. Таким чином, на кінець 2025 р. перед Україною та Румунією відкривається унікальне стратегічне вікно можливостей на період 2026–2029 рр. Швидка реалізація комплексу запропонованих заходів – подальший розвиток власних морських дронів і москітного флоту, інтеграція берегових протикорабельних комплексів «Нептун» і NSM, розгортання спільної безпілотної розвідувально-ударної системи та проведення регулярних навчань – дозволить не лише остаточно нейтралізувати залишки російської морської загрози, а й забезпечити довгострокову свободу судноплавства і безпеку Чорноморського регіону після завершення активної фази війни.

Література:

1. Oryx. Attack On Europe: Documenting Russian Equipment Losses During The 2022 Russian Invasion Of Ukraine [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.oryxspioenkop.com/2022/02/attack-on-europe-documenting-equipment.html> (оновлено 18.11.2025).
2. Військово-Морські Сили Збройних Сил України. Офіційні зведення 2022–2025 рр.
3. United Kingdom Ministry of Defence. Intelligence Update : Black Sea Fleet – November 2025. London, 2025. 22 p.
4. Convention regarding the Régime of the Straits (Montreux, 20 July 1936). *League of Nations Treaty Series*. 1937. Vol. 173. P. 213–241.

5. Kabanenko I. From Blue-Water Ambitions to A2/AD Reality: Russian Black Sea Fleet Transformation. *Journal of Slavic Military Studies*. 2025. Vol. 38, No. 3. P. 24–42.
6. RUSI. The Return of the Mosquito Fleet? Russian Naval Adaptation in the Black Sea, 2023–2025. London, 2025. 38 p.
7. International Institute for Strategic Studies. The Military Balance 2025. London : Routledge, 2025. 560 p.
8. Oryx. Attack On Europe: Documenting Russian Naval Losses – Black Sea Theatre [Електронний ресурс]. Оновлено 18.11.2025.
9. UK Ministry of Defence. Russian Black Sea Fleet: Capability Assessment November 2025. London, 2025. 18 p.
10. Jane’s Fighting Ships 2025–2026. Coulsdon : IHS Markit, 2025. 912 p.
11. Збройні Сили України. Магура V5/V6: бойове застосування 2022–2025. К. : Військово-морський інститут, 2025. 68 с.
12. Sutton H. I. Ukrainian USV Development and Operations. *Covert Shores*. 2025. November.
13. Військово-Морські Сили ЗС України. Зведення ударів по Новоросійську, серпень – листопад 2025 р.
14. Centre for Strategic and International Studies (CSIS). Russia’s Black Sea Fleet: From Sevastopol to Novorossiysk. Washington, 2025. 42 p.
15. Naval News. Black Sea Fleet Losses Tracker – November 2025 Update [Електронний ресурс].
16. Jane’s Fighting Ships 2025–2026. – Coulsdon : IHS Markit, 2025. 912 p.
17. Hird K., Barros G. Russian Black Sea Fleet Adaptation. *Institute for the Study of War*. November 2025.
18. Satellite imagery analysis Maxar/Sentinel-2 (2024–2025): Sevastopol and Novorossiysk naval bases.
19. Turkish Ministry of Foreign Affairs. Official Statements on Montreux Convention Implementation 2022–2025.
20. Зеленодольський завод ім. А. М. Горького. Отчет о сдаче кораблей проекта 22800 и 21631 в 2023–2025 гг. (відкриті дані).
21. Russian Navy Command. Internal briefing on Black Sea Fleet tactics, leaked October 2025 (via OSINT).
22. Rochan Consulting. Russian A2/AD Network in the Black Sea – Autumn 2025 Update.
23. Missile Defense Advocacy Alliance. Russian Coastal Missile Systems Inventory 2025.